FORRÁS: A TERMÉSZETTUDOMÁNYI MÚZEUM FACEBOOK OLDALA

Meghal egy múzeum

Néhány hónappal a világjárvány kezdete előtt a Magyar Természettudományi Múzeumról kiderült, hogy a kormány Debrecenbe akarja költöztetni az intézményt. Azt hihetnénk, hogy ez a terv veszélyezteti legjobban a múzeum túlélését. Pedig a bajok sokkal mélyebbek ennél, hiszen a diktatórikus hajlamokkal vádolt jelenlegi főigazgató regnálása óta minden szakember menekül onnan, aki csak tud.

MOLNÁR CSABA

Manapság a múzeum Facebook-oldala leginkább álláshirdetési újságnak tűnik. Egy január 7-ei bejegyzésben a preparátortól az adminisztrátoron át a laborvezető biológusig és informatikusig mindenféle munkakörbe keresnek embert. Ennek oka, hogy az utóbbi időszakban a fluktuáció olyan hatalmasra nőtt a múzeumban, hogy az már a normális működést kérdőjelezi meg. Szó sincs arról, hogy az igazgató mindenkit kirúgna. Csak olyan mérgező munkahelyi légkört teremt, hogy a legtöbb munkatárs előbb-utóbb otthagyja a múzeumot. – Nem kell kirúgni az embert, hogy széthullva távozzon, meneküljön – emlékszik keserűen egyik forrásunk.

– *Töretlenül folyik a rombolás. Az állásokra jelentkezőket – akár képzett biológusokat – esetenként* a marketingosztályra osztják be. Tiszta agyrém. A kurátori helyeket, amelyeket a normális világban több évre át tartó képzés után nyer el a tudományos fokozatot szerzett ember, preparátorokkal töltik fel – hoz például a szakemberhiányra egyik megkérdezettünk. – Mondjuk, ez abból a szempontból nem rossz, hogy ők legalább már jó ideje ott vannak a múzeumban, kurátori irányítás alatt dolgoztak, és így nem okoznak kárt a gyűjteményekben. Szakmai munkát persze nem várhatunk tőlük.

A helyzetre jellemző, hogy a cikk írásának kezdetén az általunk megkérdezett források 55–70-re tették a tavaly óta távozott munkatársak számát (miközben már 2019-ben is sokan elmentek), de azóta újabb négy ember munkaviszonya szűnt meg. A volt kollégák egymással folytatott levelezésében szinte csak ehhez hasonló mondatokat találni: „Teljes horror, ami a Ludovikán megy. Elképesztő. Kibírhatatlan.” Egy másik volt alkalmazott így írt társainak: „Az információ visszatartása és lebegtetése, a titkolózás vált jellemzővé. Nem tudhatod, mi és miért történik a közvetlen környezetedben, majd a nálad okosabbak, a hozzá-értők eldöntik.”

Tavaly a Fidesz szavazataival keresztülvitt törvénymódosítás megfosztotta az összes magyarországi múzeumi alkalmazottat közalkalmazotti jogállásától. De a természettudományi múzeumból nagyon sok alkalmazott már ezelőtt felmondott. A státuszmegvonáskor a vezetés mégis megalázó feltételekkel telt új munkaszerződést akart aláíratni a maradókkal, amelyet a megszólalók szerint sárba tiportak a dolgozók jogait. A korai távozók felmondásának oka legtöbbször mégis az új főigazgató, *Bernert Zsolt* személye volt.

Ő – a Hvg korábbi cikke szerint – már a hivatalba lépése után közölte a munkatársakkal, hogy „nem lesz demokrácia, hanem az lesz, amit mond”. És nem a levegőbe beszélt. Nem minden általunk megkeresett volt munkatárs kívánt nyilatkozni. Voltak, akik tartottak attól – „ismerve bosszúállási hajlamát” –, hogy a főigazgató utánuk menne, és megpróbálna ártani nekik.

A kurultájos csontkovács

Bernert Zsolt antropológus 2019-ben lett főigazgató, pályázata nagyjából az előző vezetés durva hibáztatásából állt. Bernertnek PhD-fokozata nincs, politikai hátszele viszont van. *Podani János* ökológus akadémikus így írt Bernerttől a Válasz Online-on: „a két jelölt közül nagy (vagy nem is olyan nagy?) meglepetésre nem a korábbi főigazgató, hanem Bernert Zsolt antropológus, kurultájos aktivista és csontkovács nyerte el a megbízást. (…) Magam hallottam tőle egy értekezleten még beiktatása előtt, hogy egyetértene a múzeum feldarabolásával (…), a főigazgató tulajdonképpen az Embertani Tárnak a Magyarságkutató Intézethez való csatolását forszírozza”.

– A tömeges felmondásokhoz sok tényező együttes hatása vezetett, amelyek közül a múzeumvezetés hozzáállása, emberi mivolta és viselkedése volt az egyik legfontosabb – vélekedik egyik forrásunk, aki évtizedeken keresztül dolgozott a múzeumban, mielőtt távozott volna. Sokaknál a közalkalmazotti státusz megszüntetése, pontosabban ennek elintézési módja volt az utolsó csepp a pohárban. – Olyan szerződést raktak az orrunk alá, amelynek a legtöbb pontja vállalhatatlan volt. Olyan blankó felhatalmazásokat tartalmazott, amelyek révén a munkavállalók gyakorlatilag megfosztották volna magukat a munkaadóval szemben fennálló számos joguktól. Egyszerűen döbbenet, gyakorlatilag hozzá kellett volna járulnunk

> Az sugárzott a főigazgatóról, hogy nem vesz minket emberszámba. Volt, aki rákérdezett, miután már régóta szívatták, hogy: „Ki akartok rúgni?”, erre azt válaszolták, hogy nem, csak élvezik a helyzetet

ahhoz, hogy bármikor törvényesen kirúghatnak minket.

Az egyik beszélgetőtársunk számára az új szerződés elolvasása után „nyilvánvalóvá vált, hogy ennek vége lesz, ez [a múzeum] már nem működhet tovább mint munkahely”, és ez volt az egyetlen alkalom a viszonylag tisztességes távozásra. A fizetések általánosságban olyan alacsonyak voltak, hogy azt egy másik forrásunk jelképesnek nevezte. Eközben pedig ellehetetlenítették (pontosabban a főigazgató borítékolható döntéséhez kötötték) a másodállás vállalásának lehetőségét.

– Gyakorlatilag megfojtották az embereket – fogalmaz az egyik volt dolgozó.

A természettudományi múzeumból indult exodus példátlan az ország múzeumaiban. A vezetés egy tagja egy röpke pillanatig ezt a körülményt szóvá is tette, és felvetette, hogy meg kellene vizsgálni, miért állt elő ez a helyzet náluk. De a vezetés saját felelősségéig nyilván nem jutottak el a vizsgálódásban. Volt olyan felmondott alkalmazott, aki nem tudta elhozni a személyes dolgait a múzeumból, mert az igazgató nem engedélyezte számára a belépést. Ehelyett a volt munkatárs kérlelő levelére küldött válaszában vádaskodni kezdett, a rá bízott gyűjtemény siralmas gondozásával, sőt a múzeum tulajdonát képező tárgyak hazavitelével vádolta meg. Minden beszélgetőtársunk tökéletesen egybehangzó történeteket mesélt el, és a másoktól hallott sérelmeket is jól ismerték.

– Az sugárzott a főigazgatóról, hogy nem vesz minket emberszámba. Volt, aki rákérdezett, miután már régóta szívatták, hogy: „Ki akartok rúgni?”, erre azt válaszolták, hogy nem, csak élvezik a helyzetet. A végletekig megalázó volt a főigazgató viselkedése. Amikor szakmai ügyekben az engedélye kellett valamihez, egyszerűen nem válaszolt a megkeresésekre, ezzel lehetetlenítette el a szakmai munkát. A tudományos kapcsolattartás lehetőségeit is gátolták.

Így működik az ország

Több forrásunk is úgy érezte, hogy a vezetésnek nem fontos a tudományos kutatás, évtizedek múzeumi kutatómunkája veszítette jelentőségét az igazgató elképzelései szerint. A vezetés szándékai még az alkalmazottak előtt sem ismertek, mert nem kommunikálnak a munkatársakkal, még a legfontosabb kérdésekben sem, amelyek nemcsak az ott dolgozók egzisztenciáját, hanem a múzeum puszta fennmaradását érintenék alapvetően.

– Nem egyértelmű, hogy mindez a viselkedés kimondottan a kutatás ellen irányul, vagy az igazgató a kutatók elleni frusztrációját vezeti le ily módon. Azt sem lehet tudni, hogy miért Bernert Zsoltot választották főigazgatónak, a döntés háttere nem volt nyilvános. Az tudható volt, hogy neki bejárása van a Kásler–féle minisztériumba *(az Emmibe, vagyis az Emberi Erőforrások Minisztériumába – a szerk.)*, szerintem kizárólag ez lehetett a kinevezése hátterében – vélekedett egyik beszélgetőtársunk. Bernert Zsolt egyébként régi jó barátja, *Tessely Zoltán* fideszes képviselő, korábbi bicskei polgármester segítségével mozog otthonosan a kormányzati szférában. Sokan Tessely hatását látják abban is, hogy a főigazgató az embertani tárat éppen Bicskére látja a legjobbnak kiszervezni.

Minden beszélgetőtársunknál előkerült a *paranoia* szó az igazgató működésének jellemzésekor. Egyikük így írta le a múzeumban uralkodó légkört: – Már nincsenek viták, körlevelezések, mindenki csendben meghúzza magát. A nyugdíjhoz közeliek azért, mert csak pár évük van, a fiatalok, akik maradtak, kivárnak, hátha lesz majd új vezetés. Aki nem akart vagy nem tudott elmenni, próbál észrevétlen maradni. A vezetést bíráló, volt kollégáktól származó Facebook-bejegyzéseket szinte senki sem meri kommentálni. Volt, akit csak azért tiltottak ki a Facebook-oldalról, mert az újabb álláshirdetésekre egy sírós emodzsival reagált.

Ez a hozzáállás azonban nem lephetett meg senkit, aki benne élt a múzeumi légkörben.

– A főigazgató kinevezésének első percétől olyan hangulatot teremtett, hogy az emberek csak néztek, megszólalni sem tudtak – mondja egy másik volt dolgozó, aki úgy hagyta ott nem sokkal később a múzeumot, hogy nem volt máshova mennie. Még mindig munkanélküli, de ahogy hallja a híreket, egyre csak megerősödik benne a tudat, hogy jól döntött. – A legrosszabb a bizonytalanság volt: egyszerűen nem tudtunk semmit. Nem tudtad, hogy mit kíván a vezetőség képviselni, mi az irány. Mi csak folyton azt hallottuk, hogy mi volt rossz előzőleg. A bizonytalanság előbb-utóbb mindenkit felőröl.

Ez a munkatárs is a paranoiát említi: a főigazgató mindenkiben csak azt nézte, hogy neki hogyan árthat az illető.

– Az volt a borzasztó, hogy a gondolkodásában nem is a múzeumról, hanem személyesen róla, a hatalmáról volt szó folyamatosan. Azokat a kollégákat, akikről úgy érezték, hogy veszélyt jelenthetnek rájuk bármilyen téren, ellehetetlenítették.

Ennek módszere általában az volt, hogy olyan, méltatlannak tartott feladatok végzésére utasították a kipécézett embereket, amely teljesen idegen volt a szakterületüktől, korábbi megbízatásaiktól. Ezek után a többség rövid úton távozott.

Több beszélgetőtársunk is említette, hogy a félelem lassan beszűrődött a mindennapjaikba. – Eljutottunk oda, hogy miközben beszélgettem valakivel a folyosón, azon gondolkodtam, az illetőnek vajon őszintén elmondhatom-e a véleményem. Ő a főigazgató ember, vagy sem? Nem tudok olyan konkrét esetről, amikor besúgtak volna valakit, de ez ott motoszkált az ember fejében.

– Nekem már a főigazgató kinevezésének pillanatában voltak gondjaim a félig nyíltan vállalt politikai hátszéllel. Tudom, hogy így működik ez a Magyarországon, de nekem akkor is gyomorforgató volt – emlékszik vissza egyik forrásunk a kilépést eredményező döntésére. – A kinevezésekor voltak páran, akik bíztak benne, hogy a főigazgató majd kijárja a *Kásler-nél*, hogy mégse kelljen Debrecenbe költöznünk, aztán persze ebből nem lett semmi. Egyre rosszabb lett minden. Tavaly, amikor a pandémia miatt itthonról dolgoztunk, rájöttem, mennyivel jobb az nekem, hogy nem kell bemennem a múzeumba minden reggel, attól félve, mikor fogom megint azt gondolni, hogy ennél lejjebb már nincs semmi; aztán kiderül: dehogy nincs. Sose tudhattuk, hogy a vezetés mikor hoz egy újabb olyan döntést, amit normális körülmények között nevetségesnek tartanánk, és nem hinnénk el, hogy ilyesmit meg mernek csinálni más emberekkel.

Rendetlen íróasztalok

A Magyar Természettudományi Múzeum nagyjából egy éve, a kormány által a teljes magyar muzeológusi és természettudományos szakma egyöntetű tiltakozása ellenére keresztülvert Debrecenbe költözés miatt került a hírekbe. Bár a költözést a pandémia miatt egyelőre elhalasztották, semmi sem utal arra, hogy amint vége a járványnak, bármit is változtatnának az eredeti terveken.

Forrásaink azonban úgy vélik, hogy megtévesztő puszta a költözésre fogni a dolgozók tömeges menekülését a múzeumból, hiszen ez csak egyike a problémáknak, és nem is feltétlenül a legsúlyosabb közülük. – Ez csak az egyik szeg a múzeum koporsójában – foglalta össze egyikük.

A Debrecenbe való esetleges költözés 2013 óta többször is felmerült, de önmagában emiatt egészen 2019-ig senki nem mondott fel.

– Olyan elhivatott, hatalmas szaktudással és tudományos ismeretekkel rendelkező emberek működtették a korábban általános szakmai megbecsülés övezte múzeumot, akiket korbáccsal sem lehetett volna elhajtani – mondta valaki. – Senki sem önszántából mondott fel, mindannyian elhivatottak voltunk a tudomány, a közművelődés és általában a természettudományi múzeum ügye iránt. Aki látszólag magától távozott, az is azért döntött így, mert már nem bírta elviselni a vezetés viselkedését.

– Nagyon kreatívok voltak, amikor arról volt szó, hogy valakit el kell üldözni. Ilyenkor áthelyezték az embert egy másik részlegbe, ahol olyan munkát kellett végeznie, amihez nem értett, és pontosan tudta, hogy nem is fogja szeretni. Az új munkakörében folyton megrovást kapott, így rombolták az önérzetét, a magabiztosságát – ismétli a mindenki által mesélt praktikákat az egyik informátor. – Másokat elvágtak az információktól. Légüres térben találhatta magát bárki, nem értesítették semmiről, kiközösítették, mintha ott sem lenne. Az emberek leckéztetését pedig a többiek megfélemlítésére használták fel: azt érezték mindenkivel, hogy ha nem engedelmeskedik, ő is úgy járhat.

Mit hoz a jövő? Nyílván lesz egy Magyar Természettudományi Múzeumnak hívott intézmény, de hogy az a nevén kívül mennyiben fog hasonlítani egy modern tudományos múzeumra, arról beszélgetőtársainknak fogalmuk sincs.

– Ki sem tudom képzelni, hogy milyen lesz a természettudományi múzeum jövője. Aki még ott dolgozik, és valamiféle szakmaiságot képvisel, az is munkát keres. Vannak, akik azért tartanak még ki, mert a naivitásig elhivatottak a tudomány és a múzeum iránt. De őket is mondvacsinált fegyelmikkel szórakoztatja a főigazgató.

Utóbbi megjegyzés például arra utal, hogy az egyik tár vezetője több forrás szerint is azért kapott írásbeli fegyelmit, mert „rendetlenség és kosz volt a dolgozók íróasztalán és a gyűjteményben”.

– Évtizedek óta ott dolgozó és megbecsült szakemberekről derült ki hirtelen, hogy alkalmatlanok, rossz munkát végeznek, és fegyelmiket érdemelnek. Többekben felmerült, hogy a főigazgatót azért helyezték ebbe a pozícióba, hogy a múzeum külkreálásával előkészítse a terepet a Debrecenbe költözéshez – vélekedett egyik beszélgetőtársunk. Ő céltudatosságot és módszerességet lát felfedezni a múzeum részlegeinek felülről lefelé végrehajtott szétverésében, kezdve a korábbi vezetés maradványaival, egészen a tárakig.

Volt olyan korábbi alkalmazott, aki sérelmei ellenére is szerette volna segíteni az ott maradók munkáját. *De a vezetés ezt* is ellehetetlenítette. Gyakorlatilag megtiltották az önkéntes munkát, évtizedeken át *ott dolgozókat* nem engednek belépni az épületbe. Aki a gyűjteményekbe érkezik, annak tilos felvinnie a kabátját és a táskáját, a gyűjteményvezetőnek kell kísérgetnie, nehogy ellopjon egy kőpreparált lepkét vagy bármit.

A forrásaink által egymástól függetlenül, mégis tökéletesen egybehangzó módon jellemzett állapotokról megkérdeztük a Magyar Természettudományi Múzeum vezetését, illetve az intézményfenntartó Emmit is. A múzeumból érkezett válaszban azt állítják, hogy a múzeum működése jelenleg is biztosított, a járvány dacára készültek kiállítások, és megkezdődtek a gyűjteményi revíziók. Állításuk szerint működik a kutatószolgálat, a vendégkutatók, önkéntesek és múzeumi dolgozók munkavégzése biztosított.

„A közalkalmazotti státusz megszüntetésével többen döntöttek úgy, hogy nem járulnak hozzá A munka törvénykönyve szerinti további foglalkoztatásukhoz – írják. – A távozó munkatársak a megelőző tárgyalások során kivétel nélkül magasabb bérigényt fogalmaztak meg feltételként, amelyet az intézmény nem tudott biztosítani a részükre. Több kolléga nyugdíjba ment vagy lejárt a határozott idejű munkaszerződése. Fegyelmi eljárás senki ellen nem folyik, két munkatárs írásbeli figyelmeztetésben részesült a gyűjteményi anyag és nagy értékű eszközök hanyag tárolása, jogszabályok, alapvető higiéniás szabályok be nem tartása miatt.”